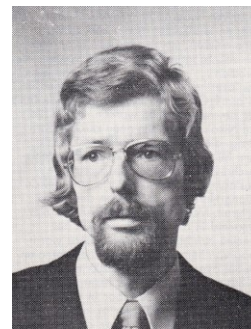

C. van der Leest, Iets over Sinterklaas en zijn feest

In: Calvinistisch Jongelingsblad, 33e jrg. no.12, 1 dec. 1978

1 Inleiding

Het jaarlijkse Sinterklaasfeest is weer aanstaande. Misschien vragen jullie je in deze dagen wel eens af: Wie was nou eigenlijk Sinterklaas? Goed, jullie zullen weten, dat hij bisschop was te Myra. Maar voor de rest zal jullie waarschijnlijk niet veel méér van hem bekend zijn. Ook de verschillende onderdelen van zijn feest kunnen allerlei vragen oproepen: hoe komen we bijv. aan de schimmel, of ook aan Zwarte Piet? Hoe is het gebruik van schoenzetten te verklaren? En zo valt er meer te noemen. Tenslotte kunnen we onszelf afvragen, of/in hoeverre wij het als christen kunnen verantwoorden sinterklaasfeest te vieren. Een maand of wat geleden is in de ingezonden-rubriek van het ND hierover nog een kleine discussie gevoerd. Als jullie die hebben gevolgd, hebben jullie bij jezelf misschien wel gedacht: 'Dat mensen van zoiets nog een punt kunnen maken!' Uit het vervolg van m'n verhaal zul je echter kunnen opmaken, dat je zoiets niet te snel moet zeggen.

De 'goedheilig man' zoals wij die kennen heeft namelijk een heel bedenkelijk verleden. Maar ik zeg er nu alvast maar bij: Dat verleden van de Sint hoeft ons het plezier over zijn tegenwóórdig feest beslist niet te vergallen, - als we maar bepaalde regels in acht nemen.

2 Zijn er feiten bekend?

Sinterklaas: zo is de roemruchte man van ons pakjesfeest bij ons bekend. Die naam is een samenvoeging van Sint her Claes = heilige heer Klaas. En 'Klaas' is weer een nederlandse afkorting van de griekse naam Nikolaos. Zo hebben in de loop van de tijd vele kinderen geheten (zie bijv. Hand.6 :5).

Onze Nikolaas (ik zeg het maar wat meer nederlands) is volgens de verhalen geboren in 270 of 280 na Christus in het kleinaziatische plaatsje Patara (ook genoemd in Hand.21:1 en daarom in een bijbelse atlas te vinden). Rond 300 is hij tot priester gewijd en al spoedig daarna tot bisschop in het naburige stadje Myra (ook genoemd in Hand.27:5). Weer volgens de verhalen is hij lid geweest van het bekende concilie van Nicea, dat keizer Constantijn heeft georganiseerd en waarop Arius is veroordeeld. Hij zou ongeveer in 345 zijn gestorven, waarna hij volgens de overlevering is bijgezet in zijn kerk te Myra.

Jullie merken het: Ik zeg deze feiten met een zekere terughoudendheid: 'volgens de verhalen...', 'hij zou... ', 'volgens de overlevering...' Waarom deze slagen om de arm? Omdat de zojuist genoemde feiten niet bewézen kunnen worden. Uit de tijd van Nikolaas zelf zijn geen stukken aanwezig, die van hem melding maken. Zo komt hij niet voor in de kerkgeschiedenis, geschreven door bisschop Eusebius (gestorven in 328), terwijl die nog wel de belangrijkste voorvallen van deze tijd verhaalt. Maar zelfs wordt Nikolaas niet genoemd in de documenten van het concilie van Nicea.

Voor het eerst wordt hoog van hem opgegeven in een verhalenbundel over hem van zo'n 200 jaar later. En het mérendeel van de feiten van zijn leven komen zelfs pas voor in verhalenbundels van ruim 800 jaar of later na Nikolaas' dood. Het is waar, deze bundels vormen verzamelingen van oude vertellingen die wie weet hoe lang al zijn overgeleverd. Maar of zij betrouwbare gegevens over onze 'held' bevatten, is zeer de vraag. Er zijn daarom wel geleerden die betwijfelen of Nikolaas wel heeft bestaan.

3 Nikolaas in Patara

Of Nikolaas nu bestaan heeft of niet, vast staat in elk geval dat hij vanaf de zesde eeuw almeer door kerkmensen werd vereerd. Hiermee hangt samen, dat over hem de meest wonderlijke verhalen in omloop kwamen. Een paar sterke wil ik jullie doorgeven:

Toen onze Nikolaas als pasgeboren baby gewassen werd, ging hij zomaar recht op in zijn badje staan! Maar ook als jongeman heeft hij zich zeer onderscheiden. Volgens de overlevering was hij enig kind van welvarende ouders. Toen die stierven, beschikte hij, zo jong als hij was, over een geweldige rijkdom. Maar hij gebruikte die om mensen in nood bij te staan. Zo kwam hem toevallig ter ore, dat een verarmde koopman uit wanhoop overwoog zijn drie huwbare dochters te verkopen (als slavinnen of als publieke vrouwen in een heidense tempel). Om dit te voorkomen wierp Nikolaas een buidel met geld bij de koopman binnen. 's Nachts, want hij wilde dat zijn goedgeefsheid onbekend zou blijven. Door het onverwachte geschenk kon toen de koopman zijn oudste dochter tegen een behoorlijke bruidsprijs uithuwen. Dit herhaalde zich bij de tweede en derde dochter. Maar toen Nikolaas voor de derde keer zijn geld bij de koopman had binnengeworpen, wist deze hem te grijpen. Op aandrang van Nikolaas heeft de koopman het gebeuren echter voor zich gehouden. Pas op zijn sterfbed heeft hij het goedgehartige optreden van Nicolaas doorverteld. Vandaar dat Sinterklaas vaak wordt afgebeeld met drie gouden ballen, die op gestileerde wijze herinneren aan de drie weggegeven beurzen met goud.

Een bekend verhaal is ook, dat Nikolaas als priester op pelgrimsreis ging naar Jeruzalem. Op de terugweg over zee werd zijn schip door een zware storm overvallen. De zeelui waren ten einde raad; één van hen viel uit het want te pletter op het dek. Op Nikolaas' gebed werd de storm gestild, tot grote opluchting van de bemanning. Hun vreugde was echter gemengd met verdriet over de dood van hun makker. Die heeft Nikolaas toen ook nog door zijn bidden laten herleven.

4 Nikolaas in Myra

De meeste wonderverhalen over Nikolaas gaan over de tijd dat hij bisschop was te Myra. Zo gebeurde het eens, dat een herbergier drie studenten, die bij hem logeerden, om het leven bracht en van hun geld beroofde. De vermoorde jongelui hakte hij in stukken, zoutte hij in en deed hij in drie tonnen (volgens andere uitgaven van het verhaal: in één ton), met de bedoeling hen als varkensvlees te verkopen. De eerste die zich bij hem vervoegde, was bisschop Nikolaas. Prompt zag de herbergier het slechte van zijn daden in, waarin hij alles bekende aan de bisschop. Die heeft het drietal toen weer laten herleven, zodat ze ongeschonden uit hun ton konden opstaan.

Bij een andere gelegenheid kwamen drie generaals met hun legers langs Myra. Ze waren op doortocht naar het noorden om daar een opstand neer te slaan. Terwijl ze bij de bisschop te gast waren, werd die opeens te hulp geroepen: een naburige bestuurder stond op het punt een volmaakt onschuldig man terecht te stellen. Nikolaas met de drie generaals erop af. Door zelf het zwaard van de beul tegen te houden, heeft de bisschop toen de gerechtelijke moord weten te voorkomen. Spoedig hierna trokken de generaals naar het noorden, waar ze er op een vredelievende manier in slaagden de opstandelingen tot gehoorzaamheid aan keizer Constantijn te brengen. Uit dank hiervoor heeft de keizer het drietal dan ook zeer onderscheiden. Dit tot grote jaloezie van hun rivalen aan het hof. Met behulp van vervalste documenten beschuldigden die de drie generaals ervan, dat ze gemene zaak gemaakt hadden met de opstandelingen in Klein-Azië en dat ze nu bezig waren met een complot tegen Constantijn. Direct zette deze hen daarom gevangen met de bedreiging dat ze de volgende dag terechtgesteld zouden worden. Geen wonder dat het drietal radeloos in de cel zat. Hoe konden ze er nog het leven afbrengen? Toen dachten ze terug aan de bisschop van Myra. Die had door een ongedacht optreden een onschuldige voor terechtstelling bewaard. Wellicht kon hij hen ook nu helpen. Ze gingen daarom in gebed en riepen daarbij eveneens de hulp in van Nikolaas. Diezelfde nacht verscheen de bisschop aan de keizer om hem te waarschuwen voor de fatale fout die hij bezig was te maken tegen de drie generaals. Meteen werden zij op bevel van Constantijn bevrijd en werden hun rivalen streng afgestraft.

Volgens de verhalen heeft bisschop Nikolaas zich ook als een uiterst rechtzinnig man laten kennen. Dat was op het concilie van Nicea. Want toen tijdens deze kerkelijke vergadering Arius omstandig zijn ketterse ideeën aan het uitdragen was, is Nikolaas zo verontwaardigd geworden, dat hij Arius een klap in het gezicht heeft gegeven. Deze handelwijze werd ten scherpste afgekeurd door de andere aanwezigen, onder wie keizer Constantijn. Nikolaas werd dan ook van zijn kerkelijke gewaden beroofd en geboeid in de gevangenis gezet. 's Nachts verschenen hem echter Jezus en Maria, die hem van zijn boeien bevrijdden, zijn bisschopsmantel terugbezorgden en een bijbelgedeelte overhandigden. Het spreekt vanzelf, dat de verbazing algemeen was, toen men de volgende morgen Nikolaas ongeboeid, in vol ornaat en al lezend in zijn cel aantrof. De keizer vroeg hem prompt om vergeving voor het feit, dat hij de bisschop gevangen had laten zetten.

Een ander verhaal: Eens was er in Myra een grote hongersnood. En er was geen mogelijkheid aan graan te komen. Maar op een goede dag liepen verschillende schepen, met graan geladen, de haven binnen; ze waren echter op doorreis naar elders. Nikolaas vervoegde zich bij de kapitein met het verzoek een deel van de lading aan de bevolking van de streek over te doen. De kapitein weigerde, omdat hij ervoor aansprakelijk gesteld zou worden, als er minder graan zou zijn dan in het contract was overeengekomen. De bisschop drong toen erg bij hem aan, met de verzekering, dat hij er geen last door zou krijgen. Tenslotte stond de kapitein een behoorlijke hoeveelheid af. Maar wat bleek, toen hij op de plaats van bestemming aangekomen was? Dat het totale gewicht aan graan hetzelfde was, als dat waarmee hij oorspronkelijk weggereisd was. Wat hij door Nikolaas was kwijtgeraakt, was onderweg kennelijk weer aangevuld.

Overigens worden er niet alleen sterke verhalen verteld over de levende bisschop van Myra. Ook na zijn dood zou hij bij allerlei gelegenheden mensen in nood te hulp zijn gekomen. Zo is het eens gebeurd, dat piraten een jongen uit Myra wegroofden, onderwijl de bevolking bezig was de naamdag van Nikolaas te vieren; een hard gelag voor de ouders. Maar precies een jaar later stond de knaap opeens weer bij hen in de kamer. Hij was eigenaardig gekleed en had een beker met wijn in de hand. De piraten hadden hem namelijk verkocht aan een rijk man, die hem had aangesteld als zijn huisslaaf. Kennelijk was de overleden bisschop hier werkzaam geweest en had die op zijn naamdag de jongen weggerukt bij diens heer vandaan en overgeplaatst naar diens ouders.

Al deze en nog vele andere verhalen over de bisschop van Myra kunnen we afgebeeld vinden op allerlei oude schilderijen en prenten. Alleen de genoemde vertellingen maken al duidelijk, hoezeer de kerkmensen hem als Sint Nikolaas hebben vereerd.

5 Sinterklaas in Bari

We kunnen erover twisten: Zijn de mensen Sinterklaas gaan vereren, omdat er zoveel sterke verhalen over hem in omloop waren? Of is het omgekeerde het geval: Men vereerde hem al min of meer (maar waarom dan?) en als gevolg daarvan is men van alles over hem gaan fantaseren. Het zal onmogelijk meer zijn uit te maken, hoe een en ander in z'n werk is gegaan. Waarschijnlijk zijn de twee zojuist genoemde mogelijkheden tegelijk waar. Buiten kijf is in elk geval, dat zijn verering steeds meer toenam. En dit niet alleen in West-Europa, maar evengoed in Oost-Europa. Zo werd Nikolaas misschien wel de meest geliefde heilige van Rusland; talloze kinderen daar zijn naar hem genoemd, tot verschillende zoons van tsaren toe. Wat de meer westelijke landen betreft, al in de achtste eeuw zijn daar kerken, kapellen en kloosters verzezen, die genoemd zijn naar onze bisschop. In de eeuwen hierna is het aantal hiervan zelfs uitgegroeid tot vele honderden.

De verering van Sinterklaas heeft een geweldige stoot gekregen door de mensen van Bari, een havenstadje in het zuiden van Italië (op de hak van de laars, zogezegd). Daar hadden zich namelijk ballingen gevestigd uit Myra, die hier verdreven waren door de opdringende moslims. Het was hen een doorn in 't oog, dat nu ook de graftombe van Nikolaas (tenminste wat daar voor werd aangezien) in handen van de indringers was. Hierom besloten ze de resten van de bisschop naar een veiliger plaats over te brengen. In 1087 zijn ze er inderdaad in geslaagd via een bliksemactie de (vermeende?) overblijfselen van de Sint naar Bari te halen. De dag van Nikolaas' aankomst, 9 mei, wordt in deze stad nog altijd uitbundig gevierd. Men heeft voor zijn resten direkt een speciale kerk gebouwd.

Nu werd Bari vaak aangedaan door pelgrims en kruisridders, die op doorreis waren naar 'het heilige land'. Geen wonder, dat vanuit deze plaats een geweldige stimulans uitging op de verering van Sinterklaas in heel West-Europa. Zijn populariteit kon ook gemakkelijk vergroot worden, want uit de in 3 en 4 vermelde wonderverhalen over hem blijkt, dat men hem als een helper beschouwde op allerlei terrein. Zo was hij de beschermheilige van studenten, huwbare meisjes en van jonge vrouwen die naar een kind verlangden. Ook was hij de patroon van kinderen, maar evengoed van kooplui en zeelieden. Iedereen die in een hulpeloze of hachelijke situatie verkeerde, kon naar de toenmalige opvattingen bij hem terecht.

6 Sinterklaas en Wodan

Het lijkt merkwaardig, dat deze twee figuren naast elkaar gezet worden: de 'goedheilige' bisschop uit Myra en de opperheer van de germaanse goden. Toch hebben ze alles met elkaar te maken, - tenminste, moet ik erbij zeggen, dit wordt met stelligheid aangenomen door kenners van oeroude, heidense gebruiken.

Wat wil namelijk het geval? Toen begonnen werd met de kerstening van West-Europa, is met instemming en zelfs in opdracht van de paus heel nauw aangesloten bij de bestaande heidense feesten en gebruiken. Natuurlijk werden de verschillende elementen daarvan wel aangepast door die een christelijk stempel te geven. Zo werden allerlei godenfiguren vervangen door 'heiligen'. Het gevolg hiervan was, dat diverse trekken van die vroegere goden overgenomen werden door hun 'opvolgers'.

Nu moet Sinterklaas de plaats hebben ingenomen van Wodan. Die was volgens de germaanse opvattingen een rijzige figuur, die reed op een schimmel en gekleed ging in een wijde mantel, vaak met een grote hoed op en met een speer in de hand. Vandaar dat de Sint bij ons nooit een klein mannetje is, altijd op een schimmel rijdt, met een wijd (nu bisschops)kleed. Wodans hoed en speer zijn veranderd in een mijter en een bisschopsstaf. Dé dag van Wodan was 6 december, maar werd gevierd op de avond daarvoor. Dat was een oogstfeest, waarop men ter ere van Wodan allerlei soorten koeken at. Tegelijk veronderstelden de Germanen, dat hun oppergod bij uitstek in die tijd met zijn schimmel door de lucht reed om de nodige vruchtbaarheid als geschenk aan de mensen uit te delen. Daarbij schijnen erwten en noten een bepaalde rol te hebben gespeeld als een symbool van de vruchtbaarheid, terwijl Wodans die naar deze dagen met een stok op de grond moet hebben geslagen om de aarde vruchtbaar te maken.

Ook veel hiervan is, gewijzigd, overgegaan op Sinterklaas. Allereerst is de vooravond van 6 december zijn feestavond (Heeft men daarom 6 december aangenomen als zijn sterfdag? Of is het omgekeerde het geval en is 6 december eerst in de overlevering als zijn sterfdag aanvaard en moest hij daarom Wodan vervangen?).

Verder verdeelt (verdeelde) eveneens de Sint zijn geschenken door ijverig (over de daken) rond te rijden. Een bekend gebruik bij het sinterklaasfeest is het eten van allerlei gebak (van taai-taai tot banketletters), terwijl er vaak met pepernoten (de opvolgers van de erwten) gestrooid wordt. Tenslotte speelt ook de stok (gard) een rol, maar nu om daarmee stout-zijn af te straffen.

7 Sinterklaas, Spanje en Zwarte Piet

Al tijden lang laten we in deze streken blijkens onze liederen Sinterklaas uit Spanje vertrekken. Het zal wel een raadsel blijven, hoe de zingende sint-vereerders daaraan gekomen zijn. Mogelijk is de verklaring, dat Bari een tijd in spaanse handen is geweest en dat men daarom in de Nederlanden opeens een spaanse achtergrond bij hem veronderstelde. Misschien ook hebben verschillende kanten van de Sint de mensen in de richting van dit land laten denken, bijv. zijn begeleid-worden door Zwarte Piet.

Anderen zeggen het omgekeerd: Juist omdat men Sinterklaas een spaanse afkomst ging toekennen, is men Zwarte Piet als dienaar bij hem gaan denken. Want van spaanse edellieden was het bekend, dat zij gitzwarte Moren als personeel hadden. In elk geval maakt deze verbinding met Spanje duidelijk, waarom Zwarte Piet altijd gekleed is in 16^e eeuwse pofbroek en wambuis; want het was toch vooral in die tijd, dat de mensen uit de Nederlanden 'vertrouwd' waren met Spanjaarden.

Om de aanwezigheid van Zwarte Piet te verklaren, nemen anderen hun toevlucht tot een oud verhaal. Verteld wordt wel, dat Sinterklaas nog voor hij bisschop was, een gitzwart ethiopisch ventje heeft vrijgekocht als slaaf. Dit knaapje heette Piter (naar Petrus) en bleef vanaf zijn bevrijding trouw aan de zijde van zijn redder.

Weer anderen wijzen erop, dat Zwarte Piet (of Pietje Pek) de middeleeuwse scheldnaam is voor de duivel. Van hem werd namelijk aangenomen, dat hij door zijn verblijf in de hel zwart was geworden van alle roet. Eveneens werd van hem verteld, dat hij altijd met een zak op de rug liep; daarin vervoerde hij de zielen van de goddelozen naar de hel.

Hoe de duivel aan Sinterklaas z'n zijde is gekomen? Zonet is al gezegd, dat de Sint in zekere zin de opvolger is geworden van Wodan. Nu wordt wel aangenomen, dat Wodan van god is verlaagd tot duivel en in die nederige positie dienst moest doen aan de zijde van zijn overmachtige opvolger. (Zo is wel meer germaans gedachtengoed in z'n tegendeel verkeerd: het geluksgetal dertien werd een ongeluksgetal; de schrandere gans werd een domme gans).

Jullie merken het, een heel boeket verklaringen, waaruit moeilijk met zekerheid te kiezen valt. Misschien is ook hier weer een combinatie van mogelijkheden de werkelijke verklaring.

8 Sinterklaas en het schoenzetten

Euwenlang is het de gewoonte geweest van kinderen de dagen voor 5 december hun schoen bij de schoorsteen te zetten. Soms wordt (werd) in de schoen wat hooi of een wortel gelegd, bestemd voor de schimmel van de Sint. Dit herinnert aan een oud gebruik op het feest ter ere van Wodan: om hem gunstig te stemmen, lieten boeren in bepaalde streken na de oogst één schoof staan, bestemd voor het paard van de vruchtbaarheid-gevende god; daarmee spraken ze tegenover de ruiter op de schimmel de wens uit, dat hij hen zonder honger de winter zou laten doorkomen en de overvloed van de lente zou laten beleven.

Waarom de schoen uitgerekend bij de schoorsteen wordt (werd) gezet? Ter verklaring hiervan wordt wel op de germaanse opvatting gewezen, dat het rookkanaal de verbindingsweg vormde tussen de wereld van de geesten en die van de mensen. Dus ook verschillende trekjes van het schoenzetten houden (waarschijnlijk) nog verband met oude heidense gebruiken.

Hoe men ertoe gekomen is kinderen schoenen te laten zetten en daarin geschenken te leggen, wordt in de door mij geraadpleegde literatuur niet vermeld. Mogelijk heeft het verhaal over Nikolaas' gaven aan de drie huwbare meisjes in Patara in deze richting gestimuleerd. In elk geval is onze gewoonte al bekend in de middeleeuwen.

9 Enkele slotoverwegingen inzake Sinterklaas en diens feest in vroeger tijden

Voorop moet worden gesteld: de bovenvermelde gegevens bieden een sterk vereenvoudigde weergave van wat er in de loop van de tijd rond Sinterklaas te koop is geweest. Allereerst hebben we ons beperkt tot Nikolaas zoals hij zich in West-Europa heeft ontwikkeld. De 'uitbouw' en/of omvorming van z'n figuur in bijv. Rusland is totaal anders verlopen. In Noord-Amerika is 'de heilige heer' Nikolaas zelfs onherkenbaar veranderd in de gemoedelijke 'kerstman' Santa Klaus: iemand met kabouterachtige trekken, die zich verplaatst op een slee, getrokken door rendieren. Om het verhaal niet nodeloos ingewikkeld te maken (voor jullie als lezers en voor mij als schrijver) heb ik dit alles weggelaten. Verder heb ik met name aspecten van de Sint vermeld, die in Néderland algemeen bekend zijn. Weer ter wille van de duidelijkheid heb ik gezwogen over allerlei (vroegere?) pláátselijke gebruiken. Die vormen overigens een bevestiging van de stelling, dat de Sint en diens avond talloze trekken ontleend hebben aan oeroude, heidense overleveringen.

Maar al is op deze manier maar iets verteld over de geschiedenis van Sinterklaas en van diens feest, terugkijkend kan zonder meer duidelijk zijn: Het valt op geen enkele manier te verdedigen, dat de middeleeuwse kerk de verering van Sint Nikolaas in West-Europa heeft laten inburgeren. Want wie (mee) vertrouwt op zogenaamde heiligen, doet afbreuk aan de unieke positie van Jezus Christus. Hij is nu eenmaal de enige die bevrijdt uit de macht van het kwaad en Hij doet daarbij geen half werk. Dit betekent meteen, dat alleen Hij - natuurlijk in afhankelijkheid van de goddelijke Vader - ons metterdaad beschermt en ons alles geeft wat we nodig hebben. Het middeleeuwse bidden om de hulp of de gaven van Sinterklaas is daarom eigenlijk een weigering Jezus Christus in al zijn glorie te erkennen.

Hier komt nog bij, dat de middeleeuwse kerk (ook) bij de invoering van het Sinterklaasfeest welbewust aangesloten heeft bij heidense gebruiken. Het zal waar zijn, dat op deze manier de kerstening van West-Europa behoorlijk vergemakkelijkt is. Maar tegelijk is hierdoor ontzaglijk veel heidendom de kerk binnengekomen, ten koste van de bijbelse boodschap. Tegen deze achtergrond moeten we de gereformeerde kerkeraden uit de 16^e en 17^e eeuw zonder meer bijvallen in hun strijd tegen het sinterklaasfeest. Want men leefde in de tijd, dat het broodnodige afschaffen van allerlei bijgeloof met een christelijk tintje nog volop gaande was. In zo'n strijdsituatie is het eigenlijk onmogelijk een fijnzinnig onderscheid te maken tussen wat aan een bepaalde viering gevaarlijk bijgeloof èn wat onschuldig volksvermaak is. Een gereformeerde die in déze tijd het sinterklaasfeest meevierde, liet zich daarom in elk geval zo op het oog in met heiligenverering. Je afschuw voor de roomse 'santenkraam' (is oorspronkelijk zoveel als: heiligenverzameling) kon je toen alleen afdoende uiten, door je te onthouden van alles wat er ook maar even mee te maken had, inclusief Sinterklaas.

10 Wij en het sinterklaasfeest van nu

In de bovenstaande veroordeling van het Sint-festijn legde ik de nadruk op 'in dié tijd', 'tóen'. Want ondertussen is er heel wat veranderd. Mogelijk zijn er in het tegenwoordige Nederland nog heel wat rooms-katholieken die in Sinterklaas één van de vele bemiddelende 'santen' ('heiligen') zien tussen hen en Christus. Maar bij het allergrootste deel van de Nederlanders zal een dergelijke zienswijze zelfs geen moment opkomen. In ons sinterklaasfeest ontbreekt elke (verkeerd-)godsdienstige bijgedachte. Niemand komt door 'de goede Sint' ook maar in de verleiding terug te vallen in het vereren van 'heiligen'.

Het sinterklaasfeest is voor doorsnee-Nederlanders eenvoudigweg een kostelijk spel, dat hen de mogelijkheid geeft elkaar en vooral kinderen anoniem van alles te geven. Anoniem, want het kopen en bezorgen van de geschenken schrijven we toe aan de Sint en zijn knecht; te gek om waar te zijn, maar wel leuk om te spelen. Want de allerjongsten kun je op deze manier voor allerlei verrassingen plaatsen: er zijn opeens pepernoten in de kamer of zomaar kadoos op de stoep; daarnaast kun je de anderen door je Sint-gedichten aardig over de hekel halen.

Waarom er bij dit feest iemand op een schimmel hoort, vergezeld door een zwarte bediende? Haast niemand die het meer weet. Natuurlijk, het is wel eens interessant de historische verklaring hiervan te horen. Maar aan de aard en de beleving van het feest doet zo'n achtergrondverhaal niets af of toe. De Sint zit nu eenmaal altijd op een schimmel; ook is hij ondenkbaar zonder zijn mijter. Dat zijn de vaste elementen van het spel. Als sinterklaasfeest-vierder kijk je daarom vreemd op, als je bij een pausverkiezing opeens allemaal oude mannen ziet staan, die eveneens een mijter op hebben. Alleen deze bevreemding al is een duidelijk bewijs, dat de rooms-heidense achtergrond van Sinterklaas geen levende rol meer speelt. Vandaar dat men het tegenwoordig rustig aandurft de schimmel thuis te laten en een hele verzameling zwarte pieten te laten optreden (in strijd met de geschiedenis).

Dat wil overigens niet zeggen, dat onze sinterklaasviering steeds in alle opzichten boven alle kritiek verheven is. Zojuist is het al als een onschuldig vermaak beschreven, dat we het kopen en bezorgen van geschenken toeschrijven aan de Sint en zijn knecht. Maar dit spel moeten we tegenover de allerjongsten wel zuiver spelen. We komen namelijk - al is het onbedoeld - in strijd met de Bijbel, als we de Sint tegenover peuters gaan afschilderen als iemand met goddelijke (of vermeende 'heiligen'-) eigenschappen. Want zo komt hij in allerlei liedjes toch voor: als iemand die alles ziet, hoort en onthoudt, die eigenlijk overal tegelijk aanwezig is en die d.m.v. zijn dienaar het goede beloont en het kwade afstraft. Als we dit kleintjes aanpraten, doen we in feite afbreuk aan de unieke plaats die God ook in het leven van deze allerjongsten moet hebben. Daarom moeten we alles wat de Sint goddelijke trekken verleent, tegenover hen weglaten.

Trouwens, het alles waarnemen en vergelden door de Sint wordt (werd?) nog al eens door ouders gebruikt om hun stoute kinderen te bedreigen. Dat lijkt me een bedenkelijke opvoed-methode (overigens al voorgestaan in de bekende liederen 'Zie ginds komt de stoomboot' en 'Zie de maan schijnt door de bomen' uit plm. 1840). Het is bekend, dat (vroeger?) vele kinderen vlak voor 5 december heel wat benauwde uurtjes in bed beleven, uit angst voor de dreigende straf van Sint of diens dienaar. Ook daarom moeten we de Sint geen bovenmenselijke (is in dit geval onmenselijke) trekken toekennen tegenover de kleintjes. (Dus ook niet serieus vertellen dat hij over de daken rijdt of wijsmaken dat diens paard hooi uit de gezette schoen eet).

Maar is het dan wel goed het kopen en bezorgen van de kadoos aan Sinterklaas toe te schrijven? Als peuters daardoor tot de Sint zouden gaan bidden of iets dergelijks, ja, dan zou het duidelijk verkeerd zijn. In feite vatten ze het aandeel van de Sint alleen zo op, dat er rond 5 december een wat sprookjesachtige sfeer hangt: ze krijgen op een wonderlijke manier van een ongrijpbare figuur leuke dingen in handen. Als we het sinterklaasfeest op deze manier spelen, wordt harmonieus aangesloten bij het altijd-aanwezige kindergevoel voor het geheimzinnige.

Uit al het genoemde kan nu worden afgeleid: Houden we ons bij het sinterklaasfeest aan bepaalde regels, dan hoeft niets ons ervan te weerhouden de vooravond van 6 december met veel plezier in huiselijke kring te vieren. Het enige werkelijke gevaar, dat ons tegenwoordig bij dit feest bedreigt, komt niet meer vandaan van de rooms-heidense afkomst van Sinterklaas, maar van het al meer materialistisch worden van onze maatschappij. Daardoor kunnen wij dit onschuldige festijn laten verworden tot een overdadig smijten met kadoos. Vooral hiervoor moeten we ons vandaag de dag hoeden. Want God neemt het niet alleen hoog op, als we heiligen' (mee) de eer geven, die Hem toekomt. Hij keert zich volgens de Bijbel evengoed tegen het verkwistend omgaan met de inkomsten die we uiteindelijk van Hem ontvangen. Het elkaar in besloten kring verrassen op 5 december moet daarom samengaan met het altijd royaal-zijn tegenover mensen elders.

Laten we Sinterklaas steeds zo binnen de duidelijke grenzen van Gods eigen Woord vieren. Dan hebben we de ruimte ook voor 5 december, onze dank te richten tot Hem die ons uiteindelijk al het goede schenkt.

Geraadpleegde literatuur

- A. van Duinkerken, Geschiedenis van Sinterklaas, in: Verzamelde geschriften I, Utrecht/Antwerpen 1962, p.697 - 799.
- M. Ebon, Sint-Nicolaas; leven en legende, Nieuwkoop 1977.
- A. P. van Gilst, Sinterklaas en het Sinterklaasfeest. Geschiedenis en folklore, Veenendaal 1969.
- H. Kooger, Een gevierd man, AO-boekje 1390, 2-12-1971. .